

Ζητήματα ηθικής στην καταλογογράφηση, ευρετηρίαση και ταξινόμηση του 21ου αιώνα

Ελισάβετ Χανταβαρίδου
Βιβλιοθηκονόμος, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Υποψ.διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
email: elisach@uom.edu.gr, echantavaridou@uniwa.gr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0614-1213>

4ο Πανελλήνιο Συνέδριο Δημοτικών Βιβλιοθηκών, «Οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες μετασχηματίζονται: Προοπτικές και προκλήσεις», 22-24 Σεπτεμβρίου 2022

1. Εισαγωγή στην ηθική της καταλογογράφησης, ευρετηρίασης και ταξινόμησης

Η ηθική είναι μια ανθρώπινη ανάγκη να διαχωρίζουμε τι είναι σωστό και τι είναι λάθος. Πολλές φορές λαμβάνουμε συνειδητά αποφάσεις με γνώμονα το αν είναι σωστό αυτό που κάνουμε. Ανησυχούμε για τις επιπτώσεις των πράξεών μας και προσπαθούμε να προβλέψουμε τον αντίκτυπό τους. Σκεφτόμαστε με ενσυναίσθηση χωρίς αυτό να είναι απαραίτητο ή να επιβάλλεται από κάποια νομοθεσία. Ωστόσο, η ηθική εμπειρεύεται και στις αποφάσεις που λαμβάνουμε ασυνείδητα ή τυπικά χωρίς να δίνουμε πολλή σημασία στο τι κάνουμε. Ζούμε με την ηθική από αρχαιοτάτων χρόνων και θα συνεχίσουμε να ζούμε. Σίγουρα αλλάζουν τα πρότυπα ηθικής με τα χρόνια. Αυτό που είναι ηθικό σήμερα, ίσως να μην είναι αύριο. Σε καμία περίπτωση η παρούσα εισήγηση δεν κουνάει το δάχτυλο σε πρακτικές που ακολουθούμε. Προτείνει, όμως, την αυτοκριτική, την κριτική των πράξεών μας και την αναθεώρηση σύμφωνα με τα σύγχρονα πιστεύω της κοινωνίας. Σύντομα μπορεί και αυτά να ξεπεραστούν, επομένως πρέπει να είμαστε πάντα σε εγρήγορση. Ο κλάδος της βιβλιοθηκονομίας που ασχολείται με την κριτική θεώρηση της δόμησης της βιβλιοθηκονομικής γνώσης έχει επικρατήσει με την ονομασία *critical librarianship* ή εν συντομία *critlib*. Στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να παρακολουθήσει κανείς τις σχετικές δημοσιεύσεις με το hashtag #critlib (Hendrix, 2020).

Σύμφωνα με τους Fox και Reece όσοι σχεδιάζουν, δημιουργούν ή και χρησιμοποιούν συστήματα ταξινόμησης, διεπαφές OPAC, θησαυρούς και γενικά εργαλεία που διευκολύνουν την πρόσβαση στην πληροφορία έρχονται αντιμέτωποι με αποφάσεις ηθικής φύσης. Οι αποφάσεις αυτές μπορεί να έχουν ως συνέπεια την αδυναμία πρόσβασης στην πληροφορία ή την εννοιολογική βία μέσω γλωσσολογικών αστοχιών, προσβλητικής γλώσσας ή μέσω της μη αντιπροσώπευσης μιας ομάδας, για παράδειγμα, σε ένα ταξινομικό σχήμα. Αυτό δεν σημαίνει ότι η βλάβη ή το ολίσθημα προκύπτει απαραίτητα από πρόθεση. Μπορεί να γίνεται άθελα του ατόμου που σχεδιάζει την πρόσβαση στην πληροφορία ή που χρησιμοποιεί ένα σύστημα ταξινόμησης ή μια θεματική επικεφαλίδα (Fox & Reece, 2012).

Ο Budd διακρίνει την πρακτική πλευρά της ηθικής (*practical ethics*) και την κανονιστική (*normative*). Στο πρακτικό κομμάτι της ηθικής κατατάσσει το πώς συμπεριφερόμαστε επαγγελματικά απέναντι στις κοινότητές μας, πώς αναλογιζόμαστε ποιο είναι λάθος και ποιο σωστό, πώς οι πράξεις μας επηρεάζουν τους άλλους, κτλ. Η κανονιστική ηθική αποτελεί το στήριγμα, το υπόβαθρο αυτών των αποφάσεων. Πρόκειται για τις βασικές αρχές που

διέπουν τα πρακτικά ζητήματα. Σύμφωνα με την παραπάνω διάκριση ο Budd πιστεύει ότι η πρακτική ηθική είναι πρωτίστης σημασίας για όσους εργάζονται στο χώρο της βιβλιοθηκονομίας. Συνεχίζει επεξηγώντας πως η ηθική στην βιβλιοθηκονομία αναγνωρίζει ουσιαστικά πως το επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου ασχολείται με τον δημόσιο βίο των συμμετεχόντων και τα δημόσια έργα τους (Budd, 2006).

Αναφερόμενη πιο συγκεκριμένα στην ηθική που διέπει την καταλογογράφηση/ ταξινόμηση, η Deborah Lee κάνει έναν δομικό διαχωρισμό. Διακρίνει δύο κατηγορίες στην ηθική της καταλογογράφησης/ ταξινόμησης: 1) την ηθική που διέπει τον σχεδιασμό συστημάτων και οδηγιών 2) την ηθική που διέπει την πράξη της καταλογογράφησης, ευρετηρίασης και ταξινόμησης, συχνά εφαρμόζοντας τα παραπάνω συστήματα και οδηγίες (ARLIS UK & Ireland, 2022, 10:07). Στην πρώτη κατηγορία εντάσσει τα ταξινομικά συστήματα, όπως το Dewey (DDC¹), τις οδηγίες και τους κανόνες καταλογογράφησης, όπως οι αγγλοαμερικάνικοι (AACR²) και το RDA³, καθώς και τους κανόνες ελέγχου καθιέρωσης ονομάτων. Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσει τα πρακτικά προβλήματα ηθικής φύσης που ανακύπτουν στην καθημερινότητα ενός/ μίας βιβλιοθηκονόμου κατά την καταλογογράφηση, ευρετηρίαση ή ταξινόμηση. Ένα παράδειγμα τέτοιου ηθικού προβλήματος/ προβληματισμού είναι το αν ο ηλεκτρονικός κατάλογος της βιβλιοθήκης θα περιέχει σημείωση στις βιβλιογραφικές εγγραφές του/ στα βιβλιογραφικά δεδομένα του σχετικά με τυχόν προσβλητικό περιεχόμενο ενός βιβλίου. Σκοπός της σημείωσης είναι η ενημέρωση ή η προειδοποίηση του τελικού χρήστη ώστε να γνωρίζει εκ των προτέρων κάτι που μπορεί να τον/την ταράξει ή να τον/την προσβάλει. Με τον τρόπο αυτό ο/η χρήστης μπορεί να επιλέξει να μην δανειστεί αυτό το βιβλίο ή να το διαβάσει με προσοχή. Το τι θεωρείται προσβλητικό εξαρτάται από τις τρέχουσες συνθήκες κάθε εποχής. Σήμερα μπορεί να θεωρηθεί προσβλητικός ο όρος “negro” ή νέγρος στα ελληνικά. Προσβλητική μπορεί να θεωρηθεί η άρνηση του Ολοκαυτώματος. Ειδική σήμανση για τέτοιο περιεχόμενο μπορεί να τοποθετηθεί στα ράφια της βιβλιοθήκης αντί για τον κατάλογο ή και στις δύο τοποθεσίες. Μπορεί μια βιβλιοθήκη να επιλέξει να αποσύρει βιβλία από την γενική συλλογή και να τα τοποθετήσει σε ξεχωριστή συλλογή με σήμανση ως προς το περιεχόμενό τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο/ η βιβλιοθηκονόμος παρεμβαίνει με δικές του/ της σημειώσεις στο έργο του/ της δημιουργού, οπότε τίθεται ένα ερώτημα ηθικής φύσης: έχει δικαίωμα να το κάνει ή πρέπει να παραμείνει ουδέτερος/ουδέτερη (ARLIS UK & Ireland, 2022, 41:30);

2. Κανονιστική και πρακτική ηθική στην καταλογογράφηση, θεματική ευρετηρίαση και ταξινόμηση

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω θα παρουσιάσουμε πρόσφατα προβλήματα και προβληματισμούς ηθικής φύσης που συναντώνται κατά τον σχεδιασμό συστημάτων, οδηγιών και κανόνων. Τα “προβλήματα” αυτά μπορεί να θεωρούνται ως τέτοια κατά τον 21ο αιώνα, ενώ έναν αιώνα νωρίτερα να θεωρούνταν η νόρμα, το κατεστημένο. Αυτή η διαφορετική οπτική μπορεί να οφείλεται στο ότι κάποιες μειονότητες ή ομάδες που βρίσκονται στο περιθώριο και οι οποίες καταπιέζονταν για αιώνες, πλέον έχουν απελευθερωθεί από τα δεσμά τους ή διεκδικούν ισότητα απέναντι στην κυριαρχία της λευκής

1 Dewey Decimal Classification (*Dewey Services - Resources*, 2022)

2 Anglo-American Cataloguing Rules, Second Edition (*Anglo-American Cataloguing Rules, Second Edition, 2002 Revision, 2005 Update (Kit)* | ALA Store, n.d.)

3 Resource Description and Access (*About* | *RDA Toolkit*, n.d.)

φυλής ή οτιδήποτε άλλο θεωρούν καταπιεστικό. Όπως αναφέρει η Lee, εκτός από την φυλή, καταπιεστικός παράγων μπορεί να είναι το φύλο, η σεξουαλικότητα, η θρησκεία, η αναπηρία κτλ. Ηθικός προβληματισμός μπορεί να προκύπτει και κατά τη χρήση μιας ονομασίας ενός κρατιδίου ή μιας γεωγραφικής περιοχής λόγω πολιτικής αντιπαράθεσης (ARLIS UK & Ireland, 2022, 11:55).

Σε ό,τι αφορά τους κανόνες και τις οδηγίες καταλογογράφησης μία περίπτωση που θα πρέπει να μας προβληματίσει είναι αν και σε τι βαθμό παραβιάζουμε τα προσωπικά δεδομένα φυσικών προσώπων όταν προβαίνουμε σε καθιέρωσή τους στις εγγραφές που δημιουργούμε. Ουσιαστικά τηρούμε ένα αρχείο όπου καταγράφουμε όλα τα ψευδώνυμα, την ηλικία γέννησης, το φύλο ή οποιαδήποτε πληροφορία που είναι πιθανό να μην επιθυμεί το φυσικό πρόσωπο να καταγραφεί ή που δεν θεωρεί ότι το προσδιορίζει. Η καταγραφή που κάνουμε υπηρετεί αυτό το φυσικό πρόσωπο ή μόνο τους τελικούς χρήστες μας ή απλά τις δικές μας ανάγκες για μια “πλήρη” εγγραφή; Ένα παράδειγμα ανεπιθύμητης καταγραφής πληροφορίας είναι αυτό που δίνουν οι Billey, Drabinski και Roberto σε ένα άρθρο τους το 2014. Μία συγγραφέας παρακολούθησε μαζί με μία/ έναν βιβλιοθηκονόμο (δεν αναφέρεται) τη δημιουργία της βιβλιογραφικής εγγραφής του έργου της, αλλά και της εγγραφής της καθιέρωσης του φυσικού προσώπου. Η συγγραφέας βρήκε συναρπαστική την όλη διαδικασία εκτός από την καταγραφή του φύλου της. Δεν καταλάβαινε για ποιο λόγο έπρεπε να δηλωθεί το φύλο της στην εγγραφή και πώς σχετιζόταν αυτό με την συγγραφική παραγωγή της. Αυτός ο προβληματισμός παρακίνησε τους Billey κ.ά. να αναζητήσουν τις αιτίες αυτής της καταγραφής. Επρόκειτο για μια οδηγία της LC προς τους καταλογογράφους του συνεργατικού προγράμματος NACO⁴ η οποία τους ζητούσε να δηλώσουν το φύλο του φυσικού προσώπου ως αρσενικό, θηλυκό ή άγνωστο στο πεδίο 375 του MARC 21 σύμφωνα με την αντιστοίχιση του *Section 3, 9.7 Gender* της αρχικής έκδοσης του RDA. Οι οδηγίες κατηύθυναν τους καταλογογράφους να καταγράφουν όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες βασιζόμενοι είτε στο όνομα του συγγραφέα είτε στις βιογραφικές πληροφορίες. Μέσα από την επιχειρηματολογία ότι τα φύλα των ανθρώπων δεν είναι δύο ή μπορεί να αλλάζουν κατά τη διάρκεια ζωής ενός ανθρώπου χωρίς να υπάρχει μια οριστική ημερομηνία της αλλαγής αυτής, οι συγγραφείς ζήτησαν να αποσυρθεί η οδηγία της LC και τα σχετικά πεδία καταγραφής του φύλου ειδικά όταν ζητείται από τους καταλογογράφους να προσδιορίσουν οι ίδιοι το φύλο ενός τρίτου ατόμου με βάση την προσωπική τους εκτίμηση (Billey κ.ά., 2014). Ο κανόνας 9.7 τροποποιήθηκε το 2016 (Cataloging, Gender, and RDA Rule 9.7, 2017).

Ένα παράδειγμα που μπορούμε να αντλήσουμε από την θεματική ευρετηρίαση είναι η χρήση σύγχρονων αποδεκτών όρων. Στην βιβλιοθηκονομία υπάρχει η πρακτική της κοινής χρήσης γενικής ή ειδικής ορολογίας από πολλές βιβλιοθήκες. Εάν κάποια βιβλιοθήκη θεωρεί ότι δεν καλύπτεται από την προϋπάρχουσα καθιερωμένη ορολογία, μπορεί να προχωρήσει στη σύνταξη ενός θησαυρού ή δικού της λεξιλογίου που θα χρησιμοποιείται στις βιβλιογραφικές εγγραφές της/ στα βιβλιογραφικά δεδομένα της είτε έντυπα είτε ηλεκτρονικά. Ένα μείζον πρόβλημα που προέκυψε σχετικά πρόσφατα έχει να κάνει με τον όρο ***Illegal aliens*** που χρησιμοποιούσε η Library of Congress στις θεματικές επικεφαλίδες της⁵. Ορισμένοι φοιτητές του κολλεγίου Dartmouth στις Η.Π.Α. θεώρησαν ότι ο όρος αυτός που συναντάται σε πολλές εγγραφές του καταλόγου της βιβλιοθήκης του Dartmouth είναι προσβλητικός απέναντι στους μετανάστες. Ξεκίνησαν μια προσπάθεια να επικοινωνήσουν

4 Name Authority Cooperative Program

5 Library of Congress Subject Headings ή LCSH

με την Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου (Library of Congress) ζητώντας την αντικατάσταση του όρου από κάποιον άλλον που δεν θεωρείται προσβλητικός. Η εκστρατεία αυτή έχει καταγραφεί σε ντοκιμαντέρ με τον τίτλο *Change The Subject* (Change The Subject | Dartmouth Library, n.d.), ενώ παράλληλα πολλοί έχουν αρθρογραφήσει πάνω στο θέμα. Η προσπάθεια των φοιτητών απέκτησε δυναμική λόγω της στάσης της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου να διατηρήσει τον όρο. Οι βιβλιοθήκες ανά τον κόσμο, η μία μετά την άλλη, άρχισαν να αντικαθιστούν τον όρο ή να τον αποκρύπτουν από τους καταλόγους τους. Στην Ελλάδα η Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας αντικατέστησε τον όρο τόσο στα αγγλικά όσο και στα ελληνικά με τους όρους **Undocumented immigrants** και **Παράτυποι μετανάστες** αντίστοιχα (Chantavaridou κ.ά., 2021). Τον Νοέμβριο 2021 η LC σταμάτησε να χρησιμοποιεί τον όρο και τον αντικατέστησε με δύο άλλους: **Illegal immigration** και **Noncitizens**.

Δεδομένου ότι τα εργαλεία που χρησιμοποιούν πολλές βιβλιοθήκες ανά τον κόσμο δημιουργήθηκαν πολλά χρόνια πριν και ίσως και σε άλλες χώρες (για παράδειγμα οι LCSH στις ΗΠΑ), φαντάζει πολύ δύσκολο ή και ακατόρθωτο να ενημερωθούν όλοι οι όροι με τα σύγχρονα πρότυπα ηθικής. Ωστόσο είναι μια προσπάθεια που οφείλουμε να την κάνουμε έχοντας στο νου μας τον/ την τελικό/τελική χρήστη. Μπορούμε να προσπαθήσουμε να χρησιμοποιούμε όρους που δεν προσβάλλουν κανέναν και δεν έχουν σκοπό να μειώσουν ή να διαφοροποιήσουν κανέναν. Στην Ελλάδα μπορούμε να ανατρέξουμε σε όρους που έχουν καθιερωθεί από την Ελληνική Κυβέρνηση ή από την Εθνική Βιβλιοθήκη. Ωστόσο, εάν θεωρούμε ότι κάποιος όρος είναι παρωχημένος ή προσβάλλει μια μερίδα ανθρώπων και παράλα αυτά εξακολουθεί να είναι καθιερωμένος, θα πρέπει να εξετάσουμε, το λιγότερο, την αντικατάστασή του από έναν άλλον όρο. Παραδείγματα όρων που θα μπορούσαν να εξεταστούν προς αντικατάσταση ή καθιέρωση είναι: λαθρομετανάστες, άτομα με ειδικές ανάγκες ή ΑμΕΑ, ρομά ήτσιγγάνοι, ΛΟΑΤΚΙ+, κτλ. Ωστόσο, σκοπός της εισήγησης δεν είναι να παρουσιάσει μια λίστα όρων, αλλά μάλλον μια προσέγγιση καθιέρωσης που θα απευθύνει το λόγο στις κοινότητες τις οποίες περιγράφουμε ως βιβλιοθηκονόμοι. Οι ισορροπίες είναι ευαίσθητες για πολλές ορολογίες, ειδικά όταν πρόκειται για εθνικά θέματα όπως με τη χρήση του όρου ΠΓΔΜ που πλέον αντικαταστάθηκε από τον όρο Βόρεια Μακεδονία. Μέχρι πρόσφατα οι LCSH χρησιμοποιούσαν τον όρο Macedonia (Republic). Σε περίπτωση που μια ελληνική βιβλιοθήκη εισήγαγε βιβλιογραφικά δεδομένα (copy-cataloging ή copy cataloguing) από έναν αμερικανικό κατάλογο, θα εισήγαγε και έναν όρο που δεν είναι αποδεκτός από το Ελληνικό κράτος, οπότε θα έπρεπε να προβεί σε διορθώσεις. Ο προτεινόμενος τρόπος για να ξεπεραστούν τέτοια προβλήματα είναι η συνεργασία τόσο μεταξύ των βιβλιοθηκών, αλλά και με τους υπόλοιπους κοινωνικούς εταίρους και την Ελληνική Κυβέρνηση ή τα όργανα αυτής.

Αναφορικά με την ηθική των ταξινομικών συστημάτων που χρησιμοποιούμε στις βιβλιοθήκες υπάρχουν αρκετές δημοσιεύσεις που αναδεικνύουν τις αδυναμίες τους και τονίζουν τη δύναμη που έχουμε ως επαγγελματίες να επιβάλουμε συστημικές αντιλήψεις, ακόμα και χωρίς να το συνειδητοποιούμε. Η Adler μελέτησε τα ταξινομικά συστήματα που χρησιμοποιούν οι βιβλιοθήκες από τα τέλη του 19ου αιώνα στις ΗΠΑ και συμπέρανε πως είναι συνυφασμένα με τον ρατσισμό και τις απόψεις των λευκών αντρών που τα εφηύραν. Κι αυτό είναι λογικό καθώς στην εκπαίδευση και τα επαγγέλματα κυριαρχούσαν τότε οι λευκοί άντρες. Συγκεκριμένα το 1876 δημοσιεύτηκε το *Decimal Classification* του Dewey και το 1902 το *Expansive Classification* του Charles Cutter, στο οποίο βασίστηκε και το *Library of Congress Classification* (Adler, 2017). Στο *Expansive Classification* η Adler εντοπίζει την

κατηγορία ΙΚ για την εκπαίδευση, όμως η εκπαίδευση ομάδων ανθρώπων βρίσκεται στο ΙΖ. Εκεί κατατάσσονται τα άτομα με αναπηρία, οι Ινδιάνοι, οι εγκληματίες, οι νέγροι, οι φτωχοί και οι γυναίκες. Παρόμοια και στο σύστημα του Dewey κυριαρχεί η τάση να υπερτερούν οι κατηγορίες των λευκών της Δύσης και να κατατάσσονται ως “άλλοι” ή ως ειδικές κατηγορίες/εξαιρέσεις οποιοδήποτε άλλοι. Η Adler υποστηρίζει πως πρέπει να υπάρξουν ταξινομικές επανορθώσεις για να αποκατασταθούν αυτές οι ρατσιστικές κατηγοριοποιήσεις. Και όντως γίνονται αναθεωρήσεις όπως αυτή του 1989 (Adler, 2017). Η τάση αναθεώρησης είναι τόσο έντονη που η American Library Association με ψήφισμά της το 2019 αποφάσισε να αφαιρέσει το όνομα του Melvil Dewey από τα βραβεία που απονέμει στα μέλη της. Αιτία υπήρξε η στάση ζωής του απέναντι στους Εβραίους, τις γυναίκες και τους αфро-αμερικανούς (Katz, 2019). Διορθώσεις γίνονται και στα επισήματα των βιβλίων και στους ταξιθετικούς αριθμούς αυτών. Καθώς οι αριθμοί Cutter που χρησιμοποιούνται σε συνδυασμό με τους ταξινομικούς αριθμούς της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου ενδέχεται να παραπέμπουν σε ρατσιστικό περιεχόμενο, ορισμένοι βιβλιοθηκονόμοι ξεκινούν εργασίες διόρθωσης. Αυτή είναι η περίπτωση της βιβλιοθήκης Pitts Theology Library που αφαιρεί την σήμανση .N4 και .O7 που παραπέμπει στους όρους “negro” και “oriental” αντίστοιχα (Hanna, 2021). Η νέα σήμανση χρησιμοποιεί το .B53 για τους Αφρο-αμερικανούς και το .A82 για τους Ασιάτες Αμερικανούς (εικ.1). Μερικούς ταξινομικούς αριθμούς παρακάτω εντοπίζουμε την Ευρώπη να υποδιαιρείται γεωγραφικά στην *Μεγάλη Βρετανία. Αγγλία* (BR740-799) και στις *Άλλες Ευρωπαϊκές χώρες* (BR810-1050).

Christianity—History—By region or country—America—North America—United States—By race or ethnic group, A-Z—Negroes. African Americans

BR563.A82	African Americans see BR563.B53 ☐
BR563.B53	Asian Americans ☐
	Black people. African Americans ☐
	Cf. BT82.7 Black theology ☐
BR563.C45	Chinese Americans ☐
BR563.C9	Czechs ☐
BR563.E27	East Indians ☐
BR563.F53	Filipino Americans ☐
BR563.F54	Finns ☐
BR563.G3	Germans ☐
BR563.G73	Greek Americans ☐
BR563.H57	Hispanic Americans ☐
BR563.I8	Italians ☐
BR563.J35	Japanese Americans ☐
BR563.K67	Koreans ☐
BR563.M49	Mexican Americans ☐
BR563.M68	Mountain whites (Southern states) ☐
(BR563.N4)	Negroes. African Americans ☐
	see BR563.B53

Εικ.1 Πίνακας ομάδων εθνοτήτων στον ταξινομικό αριθμό BR563 της Library of Congress Classification, όπου έχει καταργηθεί η σήμανση .N4 και παραπέμπει στο .B53

3. Κώδικας ηθικής της καταλογογράφησης

Πέρα από τα τεχνικά και τεχνολογικά πρότυπα στα οποία βασιζόμαστε οι βιβλιοθηκονόμοι ώστε να έχουμε κοινό κώδικα επικοινωνίας με άλλες βιβλιοθήκες, βιβλιοθηκονόμους και χρήστες, προκύπτει πλέον και η ανάγκη, καθώς φαίνεται, για έναν κοινό κώδικα ηθικής. Τον Ιανουάριο 2021 δημοσιεύτηκε στα αγγλικά ο *Cataloguing Code of Ethics* (Cataloging Ethics Steering Committee, 2021), ένα σύνολο 10 δηλώσεων ηθικών αρχών για καταλογογράφους. Πρόκειται για μια διεθνή συνεργασία που διήρκησε μερικά έτη υπό την καθοδήγηση της Cataloging Ethics Steering Committee. Βασικοί μέτοχοι της συνεργασίας αυτής είναι οι

βιβλιοθηκονομικές ενώσεις των Η.Π.Α., του Καναδά και του Ηνωμένου Βασιλείου, ενώ συνεργάστηκαν και εθελοντές από άλλα μέρη του κόσμου. Πληροφορίες για τον *Κώδικα* μπορεί να βρει κανείς στην ιστοσελίδα της Cataloging Ethics Steering Committee⁶. Μια ανεπίσημη μετάφραση του *Κώδικα* στα ελληνικά έγινε από την υπογράφουσα και είναι διαθέσιμη διαδικτυακά⁷. Οι 10 δηλώσεις αποτελούν μια ηθική πυξίδα για να ξεπεράσει κανείς τις όποιες προκαταλήψεις (προσωπικές, υπηρεσιακές) και να εργαστεί έχοντας ως βασικό στόχο τον/την τελικό/τελική χρήστη και τις κοινότητες που υπηρετεί. Η διαφορετικότητα, η ισότητα και η συμπερίληψη (στα αγγλικά αναφέρονται εν συντομία ως DEI από τα αρχικά των λέξεων Diversity, Equity, Inclusion) αποτελούν βασική αρχή στον εργασιακό χώρο όσων ενστερνίζονται αυτόν τον *Κώδικα*. Σε σχέση με το έγγραφο της IFLA *Statement of International Cataloguing Principles (ICP)* (IFLA Cataloguing Section κ.ά., 2016) που είχε εγκριθεί το 2016 μπορεί να πει κανείς ότι υπάρχουν κοινά σημεία, όπως η έμφαση στον/στην χρήστη, η διαλειτουργικότητα (interoperability), η αντιπροσώπευση (representation). Ωστόσο, η *Δήλωση Διεθνών Αρχών Καταλογογράφησης* της IFLA είναι περισσότερο τεχνικό κείμενο. Στο παρελθόν έχουν αρθρογραφήσει αρκετοί συγγραφείς σχετικά με την ανάγκη ύπαρξης ενός κώδικα ηθικής για όσους απασχολούνται στις Τεχνικές Υπηρεσίες μιας βιβλιοθήκης, ενώ έχει προταθεί κι ένας κώδικας ηθικής από την Sheila Bair. Ο *Cataloging Code of Ethics* έχει επίσης 10 αρχές (Bair, 2005). Στο ίδιο άρθρο υπάρχει αναφορά σε παλαιότερες προτροπές/ δημοσιεύσεις για όσους/όσες θέλουν να εντρυφήσουν.

4. Προτάσεις-συμπεράσματα

Στις προηγούμενες ενότητες έγινε μια σύντομη αναφορά σε ζητήματα ηθικής στην καταλογογράφηση, ταξινόμηση και ευρετηρίαση με τη χρήση παραδειγμάτων. Συνειδητά ή ασυνείδητα καθημερινά λαμβάνουμε αποφάσεις, οι οποίες μπορεί να είναι ηθικές μπορεί, όμως, να αδικούν ή να αποκλείουν κάποιες ομάδες ανθρώπων. Αποφάσεις όπως ποιο λειτουργικό σύστημα θα χρησιμοποιήσουμε, ποια πεδία θα εμφανίζονται στην περιγραφή των βιβλιογραφικών δεδομένων, ποια θεματική επικεφαλίδα θα επιλέξουμε, ποιο βιβλίο θα καταλογογραφήσουμε όταν έχουμε στοκ ετών που περιμένει υπομονετικά την σειρά του αποτελούν παραδείγματα ηθικών αποφάσεων. Ένας τρόπος που θα μπορούσαμε να ανταποκριθούμε σε αυτές τις προκλήσεις είναι η σύνταξη ενός κώδικα ηθικής. Ως ελληνική βιβλιοθηκονομική κοινότητα μπορούμε να συζητήσουμε τα προβλήματα ηθικής που αντιμετωπίζουμε και να προτείνουμε αρχές που θα διέπουν τις αποφάσεις μας. Η συζήτηση αυτή μπορεί να γίνει είτε μέσω των υπαρχόντων συλλογικών οργάνων είτε μέσω καινούργιων, αντιπροσωπευτικών, επιτροπών.

Όσον αφορά τα επιστημονικά εργαλεία που χρησιμοποιούμε θα πρέπει να είμαστε προσεκτικοί στη χρήση εισαγόμενων θεματικών επικεφαλίδων και ταξινομικών συστημάτων που μπορεί να θίγουν προσωπικά, κοινωνικά ή εθνικά δικαιώματα. Ακόμα και όταν καθιερώνουμε εμείς οι ίδιοι θεματικές επικεφαλίδες θα πρέπει να σκεφτούμε ποια όργανα συμβουλευόμαστε. Αρκεί ένα λεξικό ή μια ιστοσελίδα; Απευθυνόμαστε στην κοινωνική ομάδα την οποία περιγράφουμε; Διορθώνουμε αναδρομικά τυχόν ζητήματα που ανακύπτουν; Σε τέτοια ζητήματα ίσως θα έπρεπε να υπάρχει ένας ή περισσότεροι εθνικοί συντονιστικοί φορείς που θα αναλάβουν αυτό το έργο. Σε διαφορετική περίπτωση κάθε βιβλιοθήκη θα πρέπει να το επωμιστεί, πράγμα αδύνατον. Ένα παράδειγμα για την αντιμετώπιση της μη αντιπροσωπευτικότητας των επιστημονικών εργαλείων μας είναι η επιτροπή Dewey της

6 <https://sites.google.com/view/cataloging-ethics/home>

7 https://docs.google.com/document/d/1_2Bl4wUyNtZCyGf2eRtODoNSZaksQlw2sl8famV8_2Q/edit

Ένωσης Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων & Επιστημόνων Πληροφόρησης, η οποία έχει συστήσει τρεις ομάδες εργασίας (θρησκείας, λογοτεχνίας, ιστορίας) με σκοπό την βελτίωση, προσαρμογή και μετάφραση του Δεκαδικού Συστήματος Dewey (Επιτροπή Dewey, 2021). Εν κατακλείδι, η υιοθέτηση της κριτικής σκέψης προτείνεται με σκοπό να γινόμαστε συνεχώς καλύτεροι και όχι να κατακρίνουμε.

Βιβλιογραφία

About | RDA Toolkit. (n.d.). Retrieved 3 August 2022, from <https://www.rdatoolkit.org/about>

Adler, M. (2017). Classification Along the Color Line: Excavating Racism in the Stacks. *Journal of Critical Library and Information Studies*, 1(1), Article 1. <https://doi.org/10.24242/jclis.v1i1.17>

Anglo-American Cataloguing Rules, Second Edition, 2002 Revision, 2005 Update (Kit) | ALA Store. (n.d.). Retrieved 3 August 2022, from <https://www.alastore.ala.org/content/anglo-american-cataloguing-rules-second-edition-2002-revision-2005-update-kit>

ARLIS UK & Ireland (Director). (2022). *Cataloguing and classification ethics: An ARLIS online talk, Friday 10 December 2021.* <https://www.youtube.com/watch?v=5dtEm68SYgQ>

Bair, S. (2005). Toward a Code of Ethics for Cataloging. *Technical Services Quarterly*, 23(1), 13–26. https://doi.org/10.1300/J124v23n01_02

Billey, A., Drabinski, E., & Roberto, K. R. (2014). What's Gender Got to Do with It? A Critique of RDA 9.7. *Cataloging & Classification Quarterly*, 52(4), 412–421. <https://doi.org/10.1080/01639374.2014.882465>

Budd, J. (2006). Toward a Practical and Normative Ethics for Librarianship. *Library Quarterly*, 76(3). <https://doi.org/10.1086/511140>

Cataloging Ethics Steering Committee. (2021). *Cataloguing Code of Ethics*.

https://docs.google.com/document/d/1Bz7nXQPfr3U1P6Xiar9cLAKzoNX_P9fq7eHvzfSIzO/edit#

Cataloging, Gender, and RDA Rule 9.7. (2017, January 4). Association for Library Collections & Technical Services (ALCTS).

<https://www.ala.org/alcts/confevents/upcoming/webinar/031517>

Change The Subject | Dartmouth Library. (n.d.). Retrieved 3 August 2022, from

<https://www.library.dartmouth.edu/digital/digital-collections/change-the-subject>

Chantavaridou, E., Semkou, E., & Kesidou, A. (2021). Changing the subject at the University of Macedonia Library & Information Centre. *Catalogue & Index*, 204, 22-24.

https://cdn.ymaws.com/www.cilip.org.uk/resource/collection/5ABCF83-CAD6-442F-88AC-19396BECA4DC/C&I204_Chantavaridou_Changing_subject_Macedonia.pdf

Dewey Services—Resources. (2022, April 18). OCLC.

<https://www.oclc.org/en/dewey/resources.html>

Fox, M., & Reece, A. (2012). Which Ethics? Whose Morality?: An Analysis of Ethical Standards for Information Organization. *Knowledge Organization*, 39, 377–383.

<https://doi.org/10.5771/0943-7444-2012-5-377>

Hanna, L. (2021). *Pitts Staff Works to Counteract Racism in Library Catalog | Emory University | Atlanta, GA*. (n.d.). Retrieved 5 August 2022, from

<https://candler.emory.edu/news/releases/2021/01/pitts-staff-works-to-counteract-racism-in-library-catalog.html>

Hendrix, E. (2020). *LibGuides: Critical Librarianship: Home*. Retrieved 5 August 2022, from

<https://liupalmer.libguides.com/c.php?g=1104750&p=8054656>

IFLA Cataloguing Section et al. (2016). *Statement of International Cataloguing Principles (ICP)* 2016. <https://repository.ifa.org/handle/123456789/80>

Katz, B. (2019). *Melvil Dewey's Name Stripped From Top Library Award*. Smithsonian Magazine.

Retrieved 5 August 2022, from <https://www.smithsonianmag.com/smart-news/melvil-deweys-name-stripped-top-library-award-180972514/>

Επιτροπή Dewey. (2021, February 9). *ΕΕΒΕΠ*.

<https://www.eebep.gr/ποιοι-είμαστε/δραστηριότητες/επιτροπή-dewey/>